

Mitä mieltä ?/!

Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä

Esittely 14.12.06

Mikko Oranen

Kaisa-Elina Hotari & Tarja Pösö

Tausta

- Lainsäädännön velvoitteet lasten osallisuudelle lastensuojelun kehittämistyössä
 - Lapsen oikeuksien sopimus (LOS 12 artikla)
 - Perustuslaki
 - Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.(6§, 2. momentti)
 - Lastensuojelulaki
 - Palveluja kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. (7§, 1.momentti)

Lasten osallisuuden seitsemän aikakautta.

Yhdyskuntasuunnittelun näkökulma

(Francis M. & Lorenzo R. Seven realms of children's participation. *Journal of environmental psychology*. 22, 157-169, 2002)

- Romantiikan aika
 - Lapset itsenäisinä osaavina suunnittelijoina
 - Idealistista; jäi usein ilman käytännön toteutusta
- Lasten puolustajien aika
 - Suunnittelijat lasten puolesta toimivina lasten asianajajina
 - Irrallisia hankkeita, ei pyrkimystä vuoropuheluun
- Lasten tarpeiden aika
 - Tiede lasten (tila) tarpeiden määrittäjänä – lapsitiedon näkökulma suunnitteluun
 - Ohitti lapset oman tilan asiantuntijoina

Aikakaudet...

- Opetuksen aika
 - Tietoa suunnittelusta ja arkkitehtuurista lapsille
 - Ei vastavuoroista, lasten suunnitelmien toteuttaminen käytännössä ei tärkeää
- Oikeuksien aika
 - Lapset kansalaisina, joilla oikeus vaikuttaa myös ympäristönsä suunnitteluun
 - Painopiste oikeuksissa, ympäristöön liittyvät tekijät usein syrjässä

Aikakaudet...

- Institutionaalinen aika
 - Lapset aikuisina, edustukselliset kiintiöt
 - Byrokraattisia prosesseja, joiden lopputulokset eivät välttämättä vastaa sitä, mitä lapset todella haluavat
- Vastavuoroisuuden aika
 - Lapset mukana suunnittelussa yhdessä ammattilaisten kanssa, molemmilla omat roolinsa ja tehtävänsä
 - Ei aina mahdollista, edellyttää ammattilaisilta uusia taitoja lasten voimaannuttamisen ja osallisuuden edellytysten luomisessa.
- MITÄ AIKAA LASTENSUOJELUSSA ELETÄÄN?

Tavoitteet ja resurssit

- Miten voidaan vahvistaa lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten osallisuutta työn ja palvelujen kehittämisessä?
- Mitä lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ja nuoret ajattelevat nykyisistä käytännöistä ja niiden kehittämisestä?
- Resurssit
 - Lastensuojelun kehittämisohjelman osahanke (2006)
 - Vastuuhenkilö (MO) 2,5 kk, tutkimusavustaja (Kaisa-Elina Hotari) 1 kk, asiantuntija (Tarja Pösö) OTO

Hankkeen toteutus 1

- Kokeiltu menetelmä: Fokusoitu ryhmäkeskustelu
- Kohderyhmä: Avo- tai jälkihuollon asiakkaina olevat lapset/nuoret
- Viisi ryhmäkeskustelua, osallistujia 3-5/ryhmä, yhteensä 19 osallistujaa
- Osallistujien ikä 9-18 v. Kaksi lasten ryhmää (9-11 v.), kolme nuorten ryhmää (15-18 v.)

Hankkeen toteutus 2

- Ensisijaisesti ”valmiit ryhmät”, jotka jo kokoontuneet ja jäsenet tuttuja toisilleen.
 - 4/5 ”valmiita” ryhmiä
- Haku ”ryhmätoimintaverkoston” kautta
 - Tiedustelu neljään kuntaan, kolme vastasi
- Suostumus ryhmän vetäjiltä ja ryhmältä, tutkimuslupa kunnalta ja lasten vanhemmilta/nuorilta (15v.-) itseltään.
- Ei tarpeettoman tiedon keräämistä -> asiakkuus oli riittävä tieto

Keskustelut

- Kaksi vetäjää, ryhmän omilla vetäjillä mahdollisuus osallistua
- Väljä kehyskertomus
 - Kuvitteellinen tarina lapsesta/nuoresta, joka päättyy lastensuojelun asiakkaaksi
 - Kertomus rakennettiin yhdessä, ei valmiita sisältöjä
 - Välineenä kortit (OH-kortit: Persona&Personita)

Keskustelun rakenne 1

- Esittäytyminen ja tilanteen määrittely
 - Ketä, miksi, mitä tiedolla tehdään
 - Luottamuksellisuus
- Korttien ja kertomus-idean esittely
- Päähenkilö-kandidaattien valinta (jokainen ryhmäläinen valitsi yhden kortin)
- Henkilöiden esittely ja päähenkilön valinta
- Päähenkilön elämän rakentaminen

Keskustelun rakenne 2

- Päähenkilön päätyminen lastensuojelun asiakkaaksi
 - Vaikeudet ja ongelmat
- Ammattilaisten puuttumiset
 - Kuka, miten, mitä seuraa?
 - Hyvät / huonot tavat
 - Yhteistyön edellytykset
 - (Omakohtaiset kokemukset)
- Keskustelun päättäminen

Keskustelutilanteet-tunnelmia

- Jännitys – ”nuuhkiminen” – tarina kehittäminen tärkeä vaihe
- Omakohtaisuus – avoin / verhottu
- Kipeys – ei voi puhua mitään
- ”Onko joku oikeesti kiinnostunut meistä?” – ”Onko tällä jotain merkitystä?”
- Innostus – paljon tärkeää sanottava
- Intensiivisyys

Alustavia vastauksia kysymykseen ”mitä?”

- Toistuvia teemoja keskusteluissa
 - Luottamuksen tärkeys
 - Tutustuminen luottamuksen edellytyksenä
 - Aika tutustumisen mahdollistajana
 - Vastavuoroisuus luottamuksen rakentajana
 - Avoin kulttuuri, ei toimintaa ”selän takana”
 - Realistiset käsitykset aikuisten vastuusta ja lasten asemasta
 - On asioita, jotka aikuisten täytyy päättää

Ryhmä 5 (17-18v.)

- T Kuinkas tärkeessä asemassa tässä on se lapsen oman näkökulman kuuleminen? Jokuhan teistä sano äsken
- C Tärkee, tärkeä, erittäin tärkeä, ja vielä kaupan päälle tärkeä
- A Koska joskushan ne kuuntelee hirveen vähän
- C Kautta ei ollenkaan
- A Niin, et ne on silleen sosiaalityöntekijät kaikki päätökset vanhempii kuunnellaan enempi ku tyyliin nuorta ja lasta

Ryhmä 1 (15-16v.)

- D Ehkä ei kumminkaan ihan heti kannata mennä ihan asiaan Jutella vaikka jostain muusta asiasta
- C Liian nopeasti
- D Keskustella jostain ensin muusta asiasta. Ois helpompaa jos tekis jotain yhdessä
- C Niin
- D Se varmaan loppujen lopuksi alkaa ite kertoon
- C Ei se nyt loppujen lopuksi pysty ihan tosi kauan oleen hiljaa
- B Sitte se niinku tavallaan tulis jonku tason ystäviä, silleen tyhmästi. Saa sitä luottamusta, tustuu siihen paremmin. Luottaa paremmin siihen ihmiseen. Pystyy kertomaan paljon paremmin ja silleen

Ryhmä 1

- M Tai että mikä niistä tekee ahdistavia kuraattorien, psykologien ja näyttöhuoneista
- D Ne on niin asiallisia
- C Ja sitte ne pistää liian tiukan tahdin päälle
- B Ja sitte ne kirjoittaa koko ajan. Kerro, kerro kerro
- C Ne on niinku puolella korvalla mukana siinä jutussa
- D Sulla on puoli tuntia aikaa kertoa asias
- C Kerro kaks minuuttia tätä ja tätä ja tätä ja sitten hypätään seuraavaan
- B Sitten se on tosi ärsyttävää, ku kertoo jostakin asiasta niin silleen et : - Hakkaaks sun äiti? – Ei – Jaa.
- C Silleen et, kuunteliks sää. Joo...

Ryhmä 2 (9-10v.)

M Niitä ois kaks. No mitä te aattelette siitä, ku jostushan semmoset perhetyöntekijät, niinku K-E sanoi, ne voi tulla kotiin tai sitte ne voi tavata semmosessa toimistossa. Mitä noi lapset aattelee, että kumpi on parempi paikka?

C;D Koti

M Koti. Minkähän takia se on parempi paikka. Tai mitä te aattelette, että. Mitä siellä, jos se ois siellä toimistossa, niin mitä siellä ois semmmosta, että se ei ois niin hyvä ku kotona?

D Se ois niin vieras paikka, niin ku vähän vierastais siellä

M Toimisto vois olla vähän vieras paikka. Mites siinä sitte käy jos joutuu semmoseen vieraaseen paikkaan, vierastaa niin?

D Ei ehkä uskalla sanoo kaikkee

Ryhmä 1

- C Se niinku se tieto ei kulje, että sosiaalitekijät ja esimerkiksi koulussa ne ei tee semmosta tiivistä rinkiä, ja pidä yhteyttä silleen, et sen nuoren pitää selvittää aina seuraavalle ja seuraavalle ja ne ihmiset vaihtuu siitä
- D Toisaalta se on ihan hyvä, että tiedot ei leviä eteen päin. Ei mee sitte seuraavalle henkilölle se kaikki. Siinä saattaa tulla semmonen olo, että ne vaan puhuu musta selän takana. Se vois silleen keskustella sen nuoren kanssa
- C No se
- B Niin ja silleen, et se voi kertoo silleen, et mitä haluaa. Jos niinku kertoo, että no niin, sano eteen päin, niin se voi kertoa jotakin sellasia asioita, mitä ei halua esimerkiksi opettajan tietävän
- D Sitte jos kuraattorista siirtyy eteen päin jollekin sosiaalityöntekijälle, niin ne vois tavata kolmestaan

Alustavia vastauksia kysymykseen ”miten?”

- Lastensuojelusta voi keskustella lasten ja nuorten kanssa yleisellä tasolla, tarkastella käytäntöjä ja ilmiöitä
- Vahvasti aikaisempia kokemuksia ja havaintoja
 - Lapsilla ja nuorilla paljon kokemuksia, ajatuksia ja mielipiteitä ”vaikeista” asioista
 - Näiden jakaminen mahdollista, jos on tilaa, aikaa ja kuulijoita
- Ikä merkityksellinen tekijä
 - Nuorilla valittu menetelmä toimi hyvin, riittävästi ulkoistamista ja tukea
 - Lapsille liikaa epävarmuutta(?) ja liian vähän tukea
 - Parannuksia: tutustuminen etukäteen, omat vetäjät mukaan, enemmän integroituna ryhmän omaan toimintaan, työskentelyn ”paloittelu” pienempiin osiin, enemmän ”välineitä” käyttöön
- Sukupuolen merkitys?
 - Aineistossa vain muutama poika, poikaryhmät ”katosivat”

Mitä mieltä ?/1

- Lasten osallisuudelle on selkeä velvoite lainsäädännössä
- Käytännössä lasten osallisuus lastensuojelun kehittämistyössä hyvin ohut tai olematon
- Hanke osoittaa, että lapsilla ja nuorilla on sanottavaa, joka pitäisi ottaa huomioon ja kuulla
- Haasteena on, miten luodaan rakenteita lasten ja nuorten osallisuudelle lastensuojelutyön kehittämisessä ja arvioinnissa